PATRICK ZANDL

ŠPICL PÁNĚ

955

ŠPICL PÁNĚ 955

PATRICK ZANDL

ŠPICL PÁNĚ 955

MYSTERY PRESS
2022

Tato kniha je beletristické dílo. Jména, postavy, organizace, místa a události v ní uvedené jsou buď výplodem autorovy představivosti, nebo jsou použity ve fiktivním kontextu.

Tato kniha ani žádná její část nesmějí být kopírovány, zálohovány ani šířeny v jakékoli podobě a jakýmkoli způsobem bez písemného souhlasu nakladatele.

Copyright © Patrick Zandl, 2022
Cover Illustration © Šimon Gočál, 2022
Cover Art © LZX, 2022
Czech Edition © Mystery Press, Praha 2022

ISBN 978-80-7588-358-2 (pdf)

Věnováno dětem a Petře

Prolog

ŘÍŠSKÁ PROMLUVA

Proč jsem se rozhodl sepsat toto pojednání? Ponejprv proto, že mi tak uložil náš pán Oto, kapitula, a především pak ctnostná paní abatyše Matylda, již ctím nade vše.

Podruhé proto, abych zachoval svědectví o převelikých činech a podivenstvích, jež se udály a jež učinily z lidu pána Boleslava a země Boihomenu lid křesťanský, Říši poplatný a platný.

Potřetí proto, abych po věky věků zachoval vzpomínku na to, jak Češi prvně zachránili Říši. A také jako vzpomínku na to proroctví. *Třikráte kníže český ušetří vládce Říše. Třikráte Říši bude vládnout. Třikráte se před ní pokoří. Teprve pak a nikdy jindy přijde království nebeské a milost Jeho bude s námi po věky věků.*

(I když tohle už v tom proroctví nebylo. Omdlel. Ten věštec. Ale co to povídám, jistěže neomdlel, pozvracel se, opilý kněz Krastěj, a hlavou padl do omáčníku, kde usnul. Proto to nedořekl, mám to ze spolehlivého zdroje. Od bystrých očí, jimž neujde nic, natožpak omáčník houbové zavářky.)

Počtvrté a nakonec proto, abych zanechal ponaučení pro všechny syny a následovníky páně Oty. Neboť k čemu je svědectví, k čemu jsou vzpomínky, když nám nepřinášejí ponaučení. Když se nečtou v domech moudrých a nedojdou k sluchu našich nobiles.

Jen to ospravedlní ty tisíce mrtvých, o nichž nyní budu vyprávět. Jen to ospravedlní, že jsem nestihl zapsat jména

každého z těch, kdož padli, abychom my mohli žít. Jen to ospravedlní, že úžasný příběh zrady, věrnosti, odvahy, cti a nenávisti neponese jména všech, o nichž by vyprávět mohl a měl.

Jenže tato stručnost nám umožní projít od počátku až na konec našeho ponaučení.

Poslechněte si tedy příběh o tom, jak Češi zachránili Říši a náš svět takový, jaký jej známe. Příběh o knížeti Boleslavovi, prvním mezi prvními. A o Martinovi z Wartberka, prvním muži země hned po pánu Boleslavovi. I o těch dalších, jimž Bůh uložil obstát ve zkoušce.

Bůh nechť je milostivý vašim duším. A duším těch, které miloval natolik, že je k sobě povolati ráčil.

Zapsal Vidukind,
mnich Páně v klášteře korbejském při řece Vezeře,
léta Páně 964.

Kapitola první

VÁDA

Zvuk probouzející se země vybízel k jitřním modlitbám. Půda byla studená, nad řekou se válely cáry ranní mlhy a vzduch svou břitkostí řezal plíce. Příhodná chvíle, příhodný okamžik uklidnit svou duši i mysl před nadcházejícím dnem modlitbou na počest Kosmy. A Damián nebudiž opomenut.

Když Boleslav vyšel na dvůr, krokem ještě vratkým po včerejší hostině, jež se protáhla hluboko za půlnoční, motala se mu hlava. Sáhl do vědra, které stálo přede dveřmi do stavení, a ošplíchl si obličej. Nadechl se zhluboka, nos mu pročistil pach kouře a ostrý ranní vzduch, mysl pak voda, která stékala po jeho tváři. Nevšímal si toho, že mu smáčí košili.

Pak ho uviděl. Muž vyšel z druhého stavení, ranní ptáče stejně jako on. Jak je to babička naučila. A matka, jistěže. Čeleď se teprve probírá, a pánové jsou již na nohou, protože vládnout zemi neznamená odpočívat.

„Bratře? Václave?“ zavolal na něj. Druhý se na něj podíval, rukama si přejížděl suknici a urovnával opasek s tesákem. Kývl. Neřekl nic.

„Bratře. Ta váda… včera… Oba jsme to tak přece nemysleli!“

„A co jsme nemysleli? Mluvil jsi o mně jako o zbabělci, a za to se mi chceš omlouvat v ústraní, zatímco mě haníš přede všemi?“

Dohonil ho. Oba mířili ke kostelním vratům. „Počkej přece!“ zavolal znovu. Druhý ho nepočkal, jen zrychlil krok.

„To chceš jít na jitřní neusmířený?“ zavolal ještě jednou, už byl půl kroku za ním, a chytil bratra za rameno. Ten sebou škubl, vysmekl se mu a otočil se jako na obrtlíku.

„Co ti najednou, bratře, tak záleží na usmíření před mší? Zrovna tobě?“

„Jsi můj bratr.“

„Jsem především kníže země. Znevažuješ mě a to, že jsi můj bratr, tě neochrání věčně.“

„Nechtěl jsem přece nic pro sebe!“

„Nic pro sebe? Mělník je ti nic? Drvošť je ti také nic? A Levý Hradec? Co z toho je nic?“

„Cožpak jsem to chtěl pro sebe? Luckým bych zabránil, aby ti vpadli do zad! Jako když jsme bili bavorského Arnulfa. Tehdy jsi mi věřil!“

„Co to pořád meleš o Luckých? Jsme s nimi ve smíru a v úmluvě!“

„Vyvrátíš Kouřim, a než se Jindřich za hranicí probudí a vtrhne se saskou hotovostí do země, vyřídíme spolu Luckého. Obsadíme Zábruš a Drahůš. Zasekáme Nakléř! A kdo vejde, toho zničíme. Sjednotíme zemi! Co z toho je, bratře, pro mne? Co?“ nenechal se zadržet v řeči Boleslav.

„Nechápeš to,“ odbyl ho starší vztekle, ani se neotočil. „Kouřimského zpracuje Střezislava. Neuškodí nám, pohlídá ho. Na příští letnice budeme mít dost peněz pro družinu, vyvrátíme Lucko z chodu, a než Sasové přitáhnou, opevníme ho. Opačně to ale nejde. Copak to nevidíš? Arnulf by k nám vtrhl od Řezna a bez ostatních hradišť se Bavorům a Sasům najednou nepostavíme. Kolikrát ti to musím vysvětlovat? Tak na co bys seděl na Mělníce nebo na Drvošti? Táhni k Dyji pro otroky, jestli chceš pomoci bratrovi. Potřebujeme peníze. Pak vytáhneme na Lucko, obviníme Vitobora, že není křesťan, a upevníme víru. Proč všude stavíme kostely? Protože přinášíme víru. A na šíření víry Ptáčník slyší.“

„Váháme, jsme pomalí. Vypadáme jako slaboši!“ zuřil mladší.

„Ticho už! Nějak vypadáme, a jiní jsme! Udeříme v pravou chvíli a v pravý čas.“

„Teď je ten pravý čas, bratře!“

„Já řeknu, až bude! Copak si nepamatuješ to proroctví? Já budu ten, jehož krev a zrada vykoupí zemi, zatímco ty budeš sjednotitel země a tvé jméno při všech modlitbách zmiňovati budou na druhém místě za světcem českým. Budu to já, kdo chcípne uštvaný před zemskou branou, a mě budou všechny věky tupit! Více slávy tobě, už když ses narodil. Já jsem jen starší!“

„Ty tomu proroctví věříš? Kněz byl opilý. Krastěj pije malvaz jako vodu. Necháš se šálit pomluvami? Udělej, jak říkám! Horní Labe ubráním. Neprojdou, budeš mít dosti času! Bratře! Sjednotíme zemi!“

Znovu se ho pokusil chytit za ramena. Tak, jak to dělávali, když byli malí, aby jeden druhého vyslechli. Ale starší ho prudce odstrčil. Boleslav uklouzl a spadl do bahna dvora, padl na břicho a tvář se mu zabořila do černé rozbředlé země. Byl rozzuřený. Chtěl se smířit. Chtěl se omluvit. A chtěl zabíjet, v ponížení. Tohle všechno najednou. Věděl, že zašel příliš daleko, že se neměl bratrovi při hostině vysmívat. Moc pil. Ale tohle… to bylo vážné. Takhle daleko to zajít nemělo.

„A ty si myslíš, žes mi někdy v něčem byl oporou? Jen mě tupíš, že jsem mladší. Jen mi podsouváš to zasrané proroctví opilého pohana. Do bahna mě srážíš, a to je to jediné, čím mi věrnost oplácíš!“

„Táhni se svými výčitkami! Myslíš, že mám na starost jen tvoje nářky? Mám tě snad srazit mečem?“ odpověděl mu druhý, už také rozzuřený. Křičeli, křičeli na celé kolo, na celý dvorec.

Mladší kopl stojícímu bratrovi nohou pod koleno, chtěl ho také srazit do bahna, jenže ten uskočil a kopl ho zpět. Začali se prát. On v bahně na zemi, jeho starší bratr nad ním s převahou a rozvahou stojícího. A staršího.

„Dost, dost už, ty bláhovče," křičel – možná to křičeli oba, protože oba chtěli ukončit tu nedůstojnou scénu. Pak ho přece jen citlivě kopl někam do břicha, když se skláněl. Starší uskočil a v bolesti se prohnul. Vytáhl meč.

„Kdo si myslíš, že jsi, ty hlupáku, dost už!" křičel starší. Meč promáchl vzduch a narazil do nohy, naštěstí plocho a křižmo, ale beztak bolestivě. Mladší zařval, bolelo to, jako by se meč zakousl do kosti, protože holeň nekrylo nic než tenká nohavice. Smýkl sebou v bahně a podařilo se mu bratrovi podkopnout jednu nohu; téměř ho srazil do bahna. Bylo by mu to bývalo stačilo. Byl by to býval považoval za vyřízené, protože dál už zajít nechtěl. Nemohl. Nesměl. Už tak pokoušel štěstěnu i trpělivost staršího více, než bylo možné považovat za únosné.

Hlava mu třeštila, oči měl plné bláta, tvář zmazanou a studené bahno mu zatékalo pod kytlici. Náhle ucítil ruce, jak je od sebe odtrhávají. A uslyšel křik. Z dálky. Až pak si uvědomil, že křičí on sám, že má jen bahno v uších z toho, jak se v něm prali. Poznával je. Jeho družiníci. Skoro neustrojení, vyběhli, když slyšeli křik. Baže, hádali se vedle srubu, kde přespávali. Museli to slyšet.

Konečně křik rozpoznal: „Chce zabít Boleslava! Chce ho zabít!"

„Ne! Dost! Nechte toho! To je v pořádku!" začal křičet, ale odpovědí mu bylo zařinčení tesáků. Nikdo ho už neposlouchal. Nikdo. Ani vlastní muži. Popravdě, spíše už si mysleli, že nežije. Nebo je zraněný. Že musejí zastavit jeho bratra, než ho zabije.

Než stihl udělat cokoliv dalšího, vedle něj se do bahna s mlasknutím svezlo tělo. Poznával ty vousy, vlasy, pruh látky, jímž si bratr svazoval vlasy. Tvář měl červenou. Rudou. Od krve, jež vytékala z pootevřených úst. Pak uviděl rány. Rozervanou látku.

„Bratře! Václave! Co jste to udělali?"

Čtveřice mužů kolem něj stála, dýchala zrychleně, jak je příval vzrušení a blízkosti smrti stále ještě rozechvíval a zostřoval jim smysly.

„Chtěl tě zabít, Boleslave! Co jsme měli dělat?“ prohlásil Česťa hlasem plným napětí.

„Nechtěl! Jenom jsme se pohádali! Rychle, pomozte mi odnést ho do kostela, seženeme kněze, ať ho uzdraví!“

Vzali tělo, ze kterého vyprchával život, a rychle běželi ke kostelu svatého Klimenta. Všichni byli v šoku, ještě si plně neuvědomovali, co se stalo, ještě věřili tomu, že kněz svede zázrak a při mši svaté tělo knížete navrátí mezi živé. Že všechno bude při starém. Možná. Možná tomu ještě v tuhle chvíli věřili, i když jejich štěstím bylo, že neměli čas přemýšlet nad tím, čemu vlastně věří.

„Hej! Hej, co to děláte?“ uslyšeli hlas. To už stáli u dveří kostela. Hněvsa bušil na ještě zavřená vrata, bylo příliš brzo na jitřní. Otočili se po hlasu, i když ho všichni poznali.

„U Svantovíta, to je Wartberk,“ vydechl Hněvsa. Najednou to všechno pochopili. To, že drží tělo umírajícího knížete před vraty kostela, jsou zakrvácení a jejich tesáky jsou potřísněné krví. A to, že k nim míří Václavův zemský hejtman, jenž tuto situaci uvidí jednoznačně. Česťa s Hněvsou položili knížete na schody a postavili se vedle Boleslava. S tesákem připraveným zabíjet.

Martin z Wartberka k nim mezitím doběhl, narychlo natažená zbroj na holém těle cinkala o opasek, dlouhý meč držel v ruce a helmici na hlavě neměl. Zjevně právě vstával, když uslyšel hluk, takže ve spěchu oblékl jen to nejdůležitější, šupiny na zbroji chránící hrudník a meč, s nímž, jak se vyprávělo, spával. A Česťa věděl, že to není povídačka. Opravdu spával. Vždy tak, aby ho vytasil dříve, než vrah doběhne od dveří ke kožešině, na které spí. Jak se přesvědčil i mordýř, jehož před několika lety poslal bavorský Arnulf vyúčtovat Wartberkovy služby českému pánovi.

Těch pěti si nevšímal. Poklekl k Václavovi, chytil mu hlavu a prsty zkoušel nahmatat na krku jiskru života. Pak dlaní zatlačil oči svého pána a jemně ho položil na schody.

„Kníže Václav je mrtev," konstatoval Martin z Wartberka hlasem studenějším než to ráno samo. „Můžete mi to někdo vysvětlit?" zeptal se a vstal. Meč, který předtím položil vedle knížete, měl už opět v pravici, ledabyle chycený za jílec. Na první pohled ledabyle. Lehounce, konečky prstů, přejížděl Martin z Wartberka po záštitě až na ostří.

Česťa zaklel a Wartberk k němu otočil hlavu. „Ty, Česťo?"

Česťa se k mluvení neměl. Zaklel, protože si uvědomil, že propásl správnou chvíli vrazit Wartberkovi tesák do zad, když se skláněl nad knížetem. Stojící Wartberk ve zbroji a s mečem byl nepříjemný protivník. Meč v pravici okamžitě přetočí šikmo přes břicho a vykryje jím výpad. Pak sekne z otočky ve výši pasu, vývratem se přetočí po ose meče, aby si vykryl záda a dodal ráně švihu, a zaútočí z převýšení kosmo na hlavu. Dva těžce ranění, možná mrtví, rozhodně však boje neschopní, aniž by ho škrábli, uvažoval Česťa. Teprve pak se k němu jeden dostane dost blízko na to, aby mohl bodnout. Oni mohou jen bodat, držet dlouhé lovecké tesáky, a ty na zbroj sekem neplatí, zatímco Wartberk s mečem může sekat i bodat, jak mu bude libo. Při troše štěstí bude mu stát v zádech Tuža, ten rychle bodne a odskočí, Tira je pomalejší a nestihne...

„Inu, bude se umírat za pána," povzdechl si Česťa pro sebe, připravený vyskočit před Boleslava, aby zachytil ránu mečem. Věděl, že Wartberk nejdříve půjde na Boleslava. Na koho jiného než na pána.

Jako první ale promluvil Boleslav. Mluvil tiše, klidně: „Pohádali jsme se. Nic víc. Vytáhl na mě meč. A oni přispěchali, mysleli si, že bratr mě chce zabít. Nemělo se to stát. Byla to nehoda!"

„Máš mě za hlupáka, Boleslave? Nehoda? Zabili jste knížete!" I Wartberk mluvil pomalu, potichu. To bylo nebezpečné. Smrtelně nebezpečné.

Rozhostilo se ticho. Pochopili to. Všichni. Se vší vážností. Václav, kníže země české, nejstarší z rodu vladařů, je mrtev. A po právu za to všechnu vinu nesl Boleslav, jeho bratr. Co by

řekl stařešinský soud podle obyčeje zemského, bylo zřejmo. Život za život. Jenže…

Všichni mlčeli a dívali se na tělo knížete, jako by čekali na jeho příkazy. Tak, jak byli zvyklí. Aby vyjevil svou vůli a oni ji mohli vykonat. Nedočkali se ničeho, tělo knížete chladlo s nadcházejícím ránem.

První znovu promluvil Martin z Wartberka: „Pane Boleslave, hodláš převzít vládu nad českou zemí?“

Boleslav byl bledý jak pára stoupající z Labe. „Jak to myslíš?“

„Podle stařešinského obyčeje zemského…“ Wartberk nechal ta slova viset ve vzduchu.

„A když ano?“ zeptal se Boleslav.

„Pokud ano, požádám tě, abys přijal můj slib věrné služby a ponechal mi hejtmanství. Jsi nejstarší z rodu. Ať se stalo, co se stalo, není nikdo jiný, kdo by po právu a ku prospěchu zasedl na knížecí stolec. Václavic, syn knížete, je mladý. Regentská vláda by nás zahubila, doba je příliš zlá. Potřebujeme silného pána, a i když jsi tím vším vinen, já nevidím jinou volbu. Přijmeš knížecí stolec a s ním i moji službu a podmínku? Nebo mě zab vedle mého pána,“ řekl Martin z Wartberka a natáhl k Boleslavovi pravici s mečem. Jílcem napřed.

„Jakou podmínku?“

„Syn mého pána Václavic bude převezen do Havolan, kde mu nebudeš potíží činit, aby se ujal údělu po matce. Tvůj syn Václav, na jehož zdraví jsme včera pili a jehož kmotrem je ten, kterého jsi zavraždil, se ve věku dvaceti jednoho roku ujme vlády a ty se uchýlíš do ústraní kláštera. A pana Václava pohřbíš důstojně v rotundě svatého Víta,“ vyslovil Martin z Wartberka svoje podmínky a poklekl na schodišti na kolena s rukama nataženýma a mečem nad hlavou.

Rozhostilo se ticho. Česťa se dokonce pousmál, ještě před minutou nepočítal s tím, že se bez bolesti dožije večera. Teď už vše záleželo na chladné hlavě jejich pána. A na tu Česťa spoléhal. Vždy.

Boleslav natáhl ruku po jílci meče, chvíli ho držel jen v pravici, jako by přemýšlel, zda má seknout. Ať to neudělá, modlil se Česťa. Bože, ať to neudělá. Ať přijme Wartberkovy podmínky. Jsou… velkorysé. Víc než velkorysé. Potřebujeme ho. Bez něj těžko dodýcháme dnešního večera, protože za chvíli se sem seběhne václavská družina. A kdybychom přežili dnešek, nedožijeme konce roku, až se na nás sesypou ostatní. A ty, Perune, ráčiž se za nás přimluviti také, kdyby ten křesťanský bůh byl teď příliš zaneprázdněn nasloucháním jitřní…

Boleslav chytil meč do obou rukou a Česťovi spadl kámen ze srdce.

„Martine z Wartberka, přijmi ode mě meč tak, jako já přijímám tvé služby. A ochraňuj jím zemi a svého knížete tak, jak jsme dnes ujednali. Povstaň, hejtmane zemský."

Martin z Wartberka pozdvihl hlavu a Česťu napadlo, zda přece jen neočekával ránu. Zda přece jen Wartberk nechtěl zemřít vedle Václava. Teď však natáhl Wartberk ruce a přijal podávaný meč. Poklonil se Boleslavovi.

„Kníže Boleslave, tak se i stane!"

Pak se otočil k těm čtyřem: „Tužo, vytáhni z kostela kněze, Krastěje. Bude svědčit, že byl přítomen ordálu mezi Václavem a Boleslavem, nad ránem chtěli na meče ostřím pravdu vyjevit. A vysvětli Krastějovi, že naši důvěru v jeho svědectví nesmí zklamat. Důrazně."

Tuža přikývl a odběhl. I jemu se ulevilo, že bude žít. Že se jako zázrakem vše v dobré obrací. A přesvědčovat uměl. Důrazně.

„Tiro, ty půjdeš se mnou k Václavovým družiníkům a ohlásíme, že Boleslav je knížetem, neboť v souboji přemohl Václava. Lutěcha, Věcha a Nazmu zabijeme ihned, ti se nepřidají. Ostatní necháme přísahat novému knížeti a ty, co neodpřisáhnou, na místě zabiješ. Vezmeme si pět lidí, to musí stačit."

I Tira přikývl. Tohle byl rozkaz a tomu rozuměl.

„Hněvso, ty vezmeš další tři muže a pojedete na Levý Hradec. Tam zabiješ Brugu a Ctirada i s jejich rodinami. Ostatní nech přísahat, a kdo neodpřisáhne, zab ho i s rodinou.

A vy, pane, pojedete s Česťou do Prahy, kde postupujte, jak uvážíte. V každém případě soudím, že kastelán Pražského hradu Soběbor a vilik Vok zemřít musejí i s rodinami, ti se nepřidají. Další... učiňte, jak uznáte za vhodné. Václavice zadržte, pošleme jej do Havolan, až se situace uklidní a bude bezpečno."

Boleslav vydechl. Ten plán, ba i jména, ohromilo ho to. Jak Wartberk ihned věděl, kde a koho... Vždycky chápal, že je to schopný muž na svém místě, ale takováto prozíravost ho vyděsila.

„A pane? Štvěte koně. Musíte být na Praze první. Dříve než zvěst o Václavovi, a ta bude mít křídla. Uštvěte koně, vyměňte je na Vratiboři, ale jestli dojedete k zavřeným branám a posádce na hradbách, zemřeme všichni. I česká země! Jeďte jako vítr!"

„A Drahomíra?" zeptal se Boleslav.

„Jak uvážíš. Dnes není čas na milosrdenství. Teď už ne. Jde o celou zemi, ne o pár životů. Vrah budeš už po věky věků kvůli bratrovi..."

Boleslav přikývl. Ani se nepozastavil nad tím, že rozkazy měl vydat on sám. Ještě se vzpamatovával z úleku.

A pak se sklonil k bratrovi.

„Odpusť mi, bratře," zašeptal a rukou se dotkl Václavových zavřených očí.

Pak si na něco vzpomněl. Otočil se a zahleděl se na vrata kostela. Nedávno je sám nechal vyzdobit. Výjevy z dějin české země. Zemská brána.

Proroctví se začínalo naplňovat.

Prolegomena

ŘÍM

Možná nebylo vyprávění započato tím strašným mordem nejšťastněji, protože záležitostem země české je obtížné lidu Říše porozumět. Ale odvyprávěná událost byla tak důležitá, že jsme s ní započít museli, ačkoliv by se slušelo najít počátek. Jenže kde ten je? Počátek je jenom slovo, na počátku bylo slovo, a započněme tedy slovem o tom, jak je náš svět uspořádán.

Jestli něco musíme obdivovat na starém věku, pak symboličnost, s níž přešel do našich časů. Poslední císař říše západořímské se jmenoval Romulus, stejně jako její zakladatel. Možná se to může zdát příliš široké zahájit s výkladem politické situace našich věků právě u Romula v roce 476, ale ne nadarmo se říká, že všechny cesty vedou do Říma. A tak započněme tam, kde jedna velká epocha končila a kde učené spisy moudrých starců většinou vykládají nepochopitelné prázdno.

Římská říše byla viditelně u konce s dechem. Z mnoha důvodů, především z těch nejprostších: neměla vůli. Nebyla schopna organizovat ani další výboje, a nakonec ani vlastní obranu. Nebylo proti komu válčit, aby to stálo za to; veškeré bohatství se nacházelo na území blahobytné říše. A to byla ta potíž; všichni, kdož byli vně, chtěli dovnitř, a ti uvnitř si málo uvědomovali, jak moc velký rozdíl je mezi uvnitř a vně. Řím se hroutil pod vlastní vahou.

Ano, úpadek římské říše započal dávno, vlastně po přelomu století. Znovu symbolicky: v Betlémě narodil se panně Ježíš, syn Boží. Umírá na kříži, zatímco Josefa ben Mattatjáha budoucí císař Vespasianus od ukřižování o třiatřicet let později zachraňuje. Po tom prvním nám zůstává znak ryby, kříže a otevřená cesta k milvijskému mostu, na němž učiní císař Konstantin z náboženství jediného Boha víru všech lidí. Po tom druhém nám zůstávají Starožitnosti a pachuť vděčnosti k říši odrážející se v přízvisku Flavius. Oba předznamenávají konec starých časů: jedna víra a jedna říše budou snem, jenž nedá spát těm, kdož teprve přijdou, proměňujíce obé v krutost ne nepodobnou té, s níž Syn vykupoval lidské hříchy před tváří Otce.

Krize je vleklá a pro naše pochopení těch časů asi nepodstatná. Důležité je, jak mění svět. Celý svět. Ten svět, pro nějž se pomaličku začíná vžívat jméno Evropa. Ano, to řecké Europé, které historik Hérodotos v pátém století před Kristem použil pro označení původního jádra Řecka, aby odlišil tyto země od zemí řeckých ležících na Asui, na východě. Co na tom, že využil o dvě tisíciletí staršího pojmenování akkadského, Evropa žila tradicí a přejímáním moudra. Už *in status nascendi...*